

Výsledky výzkumu Doporučená četba

Autor: Mgr. Pavlína Lišovská

Číslo: roč. 5, č. 1/2019

Rubrika: Objevujeme

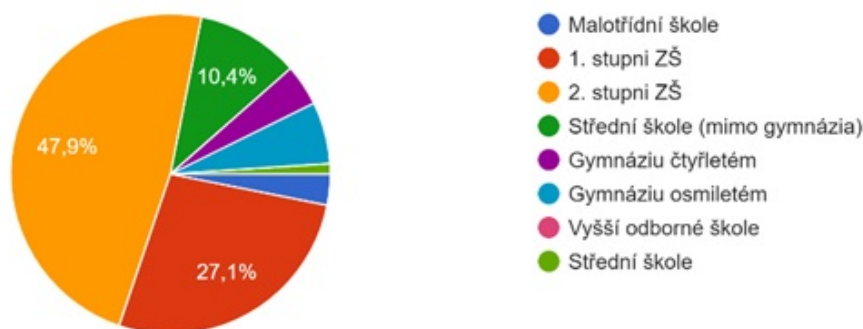
Klíčová slova:

Vytváření seznamu doporučené četby na školách je provázáno mnoha mýty a představami, jak to všechno probíhá. K nám do knihovny chodí hodně často děti, které mají seznamy složené ze starších titulů a moderních je jen poskrovnu, občas přicházejí děti, které na seznamech mají jednu mini část složenou z tzv. zlatého kánonu a zbytek jsou knihy ze současné produkce. Jak tedy učitelé pracují se seznamy a jak je vytvářejí? Pomáhají jim v přemýšlení, který titul zařadit i kolegové nebo i třeba jejich žáci, nebo čerpají pouze ze svých vlastních čtenářských zkušeností nebo na základě svého uvážení? Nechává si vůbec někdo z učitelů poradit námi knihovníky? V následujících odstavcích se dozvíte, jak na problematiku doporučené četby nahlíží 96 respondentů, kteří nám vyplnili anonymní online dotazník právě na toto téma. Jednalo se jak o učitele s dlouholetou praxí, tak jsou zde zastoupeni i učitelé začínající. Dotazník byl šířen v učitelských skupinách na sociální síti Facebook a skrze informační kanály organizace Nová škola, o.p.s., již za tuto pomoc nesmírně děkujeme. Sběr dat probíhal v měsících červen–srpen 2019.

Jak již bylo uvedeno, respondentů bylo 96 celkem – z toho téměř polovinu tvořili pedagogové učící na 2. stupni základních škol, druhou nejvíce zastoupenou skupinou byli učitelé z prvního stupně a třetí nejpočetnější skupinou respondentů bylo učitelé středních škol mimo gymnázií.

Učím na:

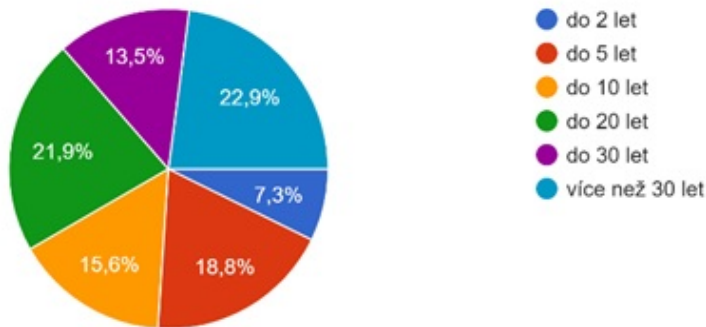
96 odpovědí

Co se týká délky učitelské praxe, pak byla rozložena téměř rovnoměrně ve všech nabízených skupinách. Učitelé s více než 30letou praxí byli zastoupeni téměř 23 % odpovídajících a o procento méně dosáhla skupina učitelů s praxí do 20 let. Třetí nejpočetnější skupinou byli učitelé s praxí do 5 let.

Délka mé učitelské praxe je:

96 odpovědí

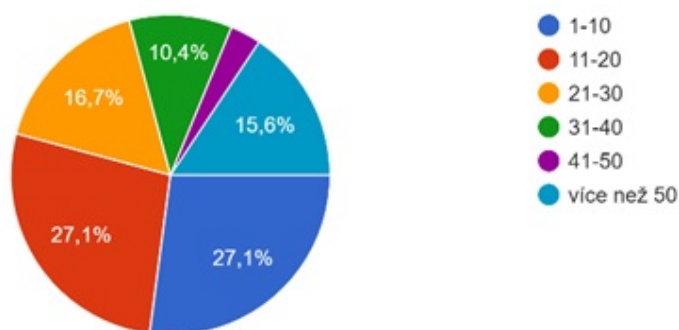
Další položkou, kterou jsme zkoumali, bylo to, jakým způsobem jsou vytvářeny ony seznamy doporučené četby. Odpovídající mohli zaškrtnout více odpovědí, tudíž se často jednalo o kombinace daných variant. V součtu k jednotlivým položkám pak dopadly takto: 50 % odpovědí sdělilo, že si seznamy vytváří sám učitel a 56 % konzultuje vybrané tituly se svými kolegy. Osobně považujeme za zajímavé, že pouze 5 % učitelů přebírá seznam doporučených titulů od svých kolegů, všichni však k tomu dodávají, že si jej následně upravují sami, či konzultují s kolegy učiteli nebo knihovníky ze školních či veřejných knihoven.

Po 14 % respondentů zaznačilo svou odpověď v kategoriích Spolupracuji při vytváření seznamu s knihovnou školní a Spolupracuji při vytváření seznamu s knihovnou veřejnou. Ostatní nabízené odpovědi získaly po jednom procentu hlasu, např. kategorie Dosud jsem žádný seznam nevytvořila (odpovídal učitel s praxí do 2 let). Velmi inspirativní pak byly odpovědi volné, kde se respondenti rozepsali více o tom, jak doporučování knih probíhá – někde dělají výstavky z knih, někde jako doporučení slouží lekce ve výuce a použitá kniha na lekci pak putuje do třídní knihovničky. 3 respondenti pak uváděli, že při vytváření seznamu spolupracují se žáky – dva z nich uváděli, že se tak děje formou rozhovorů s nimi. Důležitým prvkem je také to, že jeden z respondentů uvedl, že mají velmi dobře vybavenou školní knihovnu, čímž mají usnadněnou práci při výběru knih pro děti. K zamyšlení pak může být podnět, že do doporučené četby vybírá jeden z dotázaných knihy ze svého vlastního maturitního seznamu četby (učí na střední škole mimo gymnázia a má praxi do dvou let) – doporučení na základě takové vlastních zkušeností je inspirativní, ale po čase limitní v určitém ohledu.

Motivačním prvkem pro žáky mohou být také rozsahy jednotlivých seznamů doporučené četby. Z hlediska toho jsou pro individuální výběr vhodnější rozsáhlejší seznamy, kde si mohou žáci vybírat dle vlastních preferencí témat apod. U této položky vyšly zajímavé výsledky v tom smyslu, že nadpoloviční většina dotázaných uvedla, že na jejich seznamu se nachází 1-10, popř. 11-20 titulů. Více než 50 titulů mají pak seznamy cca 15 % učitelů, 21-30 knih je na seznamu u 16 % učitelů.

Kolik knih se průměrně nachází na Vašem seznamu doporučené četby pro žáky?

96 odpovědí

Co se týká žánrového zastoupení, tak v této položce měli respondenti vybírat max. 3 nejzastoupenější položky. Z finálních výsledků je možné pro zajímavost uvést toto:

Nejvíce zastoupeným žánrem na seznamu doporučené četby jsou příběhové prózy s dětským a dospívajícím hrdinou – tuto položku vybralo 70 respondentů. Druhým nejzastoupenějším žánrem je dobrodružná literatura – tuto kategorii vybralo 59 osob. Třetí nejpočetnější je fantasy literatura s celkovým počtem 45 odpovědí. Více než 30 % odpovědí pak dostal už jen žánry Pohádky, nad 20 % se vyšplhaly žánry Poezie a Komiksy. Do 20 % získaly kategorie Dívčí literatura, Sci-fi, Deníkové příběhy, Detektivky. Ostatní žánry měly do 10 % z celkového počtu odpovědí – Bajky, Horory, Historické romány. Klasickou literaturu označil pouze jediný respondent a jeden další uvedl ve volné odpovědi, že dává do seznamů klasickou prózu a drama. Ve volných odpovědích se pak objevily ještě položky komedie, novely, romány, psychologická próza či próza probíraná v souladu s učebními osnovami, pod čímž můžeme tušit nejspíše čítankově uváděnou četbu či tituly naplňující školou stanovený vzdělávací obsah.

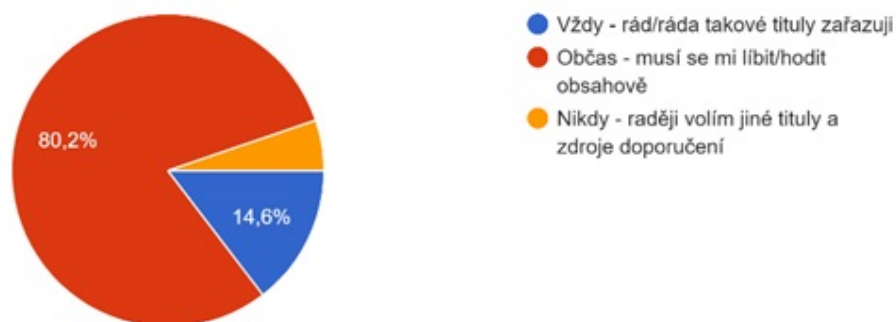
Velmi pozitivní je, že i maturanti, kteří musí splnit určité nároky během své maturitní zkoušky, mají dle vyjádřené odpovědi možnost číst kromě povinných kusů odpovídajících požadavkům maturitní zkoušky také tituly oddechové či vycházející z jejich současných zájmů v aktuální moderní produkci.

Na dotaz, co je klíčem k výběru titulů na seznam doporučené četby byly nejčastěji uvedeny tyto odpovědi: 80 % uvádí, že vychází z vlastního výběru a zkušenosti, 62 % pak vychází z přání žáků (čímž se ale dostáváme trochu do rozporu s výše uvedenou otázkou, jak je seznam vytvářen – zda samostatně, či s něčí dopomocí/konzultací). A konečně třetí kategorie, která byla nejvíce zastoupena, je na základě doporučení od kolegů. Jelikož mohlo být opět vybíráno více odpovědí, došlo k tomu, že téměř 50 % získala také kategorie Na základě ŠVP. Zajímavostí je, že 6 % respondentů dá také na doporučení od rodičů dětí.

Speciálně jsme se pak tázali na to, zda ovlivňuje rozhodnutí zařadit knihu na seznam doporučené četby skutečnost, že dostala některé z prestižních ocenění pro dětskou literaturu, jako je Zlatá stuha či Magnesia Litera. Většina respondentů uvedla, že takové knihy zařazují jen občas – musí se jim líbit nebo hodit obsahově.

Ovlivní Vaše rozhodnutí zařadit knihu na seznam doporučené četby skutečnost, že získala nějaké prestiž...(Magnesia Litera, Zlatá stuha apod.)?

96 odpovědí

Další otázka byla směřována na to, zda učitelé do svých seznamů zařazují knihy se současnými či náročnými tématy, jako je LGBT, náboženství, handicap apod., více než polovina dotázaných odpověděla, že ano, ale záleží na konkrétním titulu, a 30 % uvedlo rovněž ano s dovětkem, že je podle nich důležité o těchto tématech hovořit. 8 % respondentů tyto knihy spíše nezařazuje, neboť se bojí reakcí dětí, 3 % by takovou knihu nezařadilo nikdy.

Pokud bychom porovnávali poměr klasických knih a knih ze současné produkce, pak bychom zjistili, že převážná většina respondentů (cca 70 %) má svůj seznam z více než poloviny obsazen současnými tituly (zelená a oranžová kategorie v grafu níže). 3 respondenti dokonce uvedli, že na jejich seznamu jsou pouze knihy současné (oba respondenti mají učitelskou praxi delší než 30 let, jeden z nich učí na prvním a jeden na druhém stupni základní školy).

Když jsme pátrali po důvodu, proč učitelé na své seznamy zařazují klasickou literaturu, došli jsme se dle výsledků k závěru, že ji považují za důležitou pro všeobecné vzdělání (75 %), potřebují s ní pracovat v rámci vzdělávacího plánu (44 %) a považují ji za osvědčenou kvalitu (33 %). 11 % dotázaných uvádělo, že to je vyžadováno.

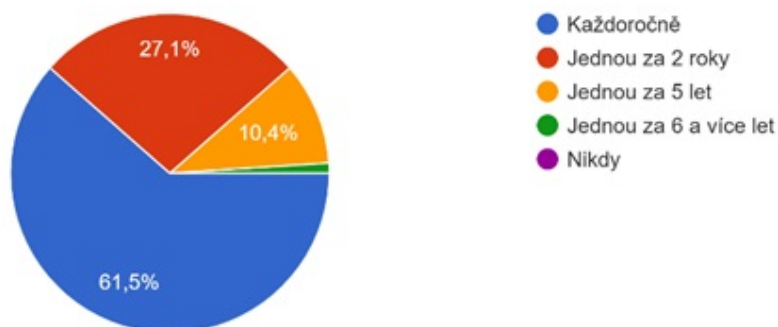
Naopak u knih ze současné produkce jsou kritéria pro zařazení trochu jiná (respondenti mohli zatrhnout libovolný počet odpovědí) – 77 % uvádí, že ji sami četli a oslovila je, 70 % od takové knihy očekává, že bude mít zajímavé téma a 69 % od titulu očekává, že přinese důležitou myšlenku, na kterou bude možné navázat v další výuce. 28 % pak vyslechne přání dětí a zařadí ji a 42 % na knihu dostane jiná doporučení nebo u 33 % sehraje roli to, že kniha je současný hit mezi mladými. Pouze 5 % uvedlo, že roli hraje to, že kniha je tenká.

58 % dotázaných si rádo vyslechne tipy od dětí, ale následně se sami rozhodnou, zda knihu zařadí, či ne, a totéž dělá 5 % s tipy od rodičů.

V dalších dvou otázkách jsme se ptali, jak často obnovují seznam doporučené četby a jak velká část seznamu pak prochází obměnou. Každý z dotázaných učitelů někdy svůj seznam obměnil, nadpoloviční většina tak činí každoročně, 1 dotázaný obměnu provádí jednou za 6 a více let.

Jak často obnovujete seznam doporučené četby?

96 odpovědí

Obměnou pak nejčastěji prochází u 45 % dotázaných 3-5 titulů, u 22 % 6-10 titulů a u 17 % 1-2 tituly. Ve volných odpovědích se pak objevovaly tipy na další možnosti - např. že knihy jsou měněny průběžně a učitel se snaží být v obraze a doplňovat tipy pro děti průběžně, dále že mění tituly podle toho, jaká je úroveň čtení a situace ve třídě (jednalo se o třídu s dětmi se specifickými poruchami učení) nebo obměňují seznam podle toho, jaké jsou aktuální zájmy dětí, obsah či tematický plán.

Důležitým parametrem seznamů doporučené četby je také to, kolik z předložených titulů musí žáci během školního roku přečíst. Nejpočetněji zastoupené kategorie byly 3-5 ročně (44 %), každý měsíc jednu (19 %) a 6-8 knih ročně (18 %). Z inspirativních volných odpovědí si pak uvedme například kritérium, že učitel zadává svým žákům přečíst během roku 2 000 stran, bez ohledu na další kritéria, další učitelé pak například vycházejí z aktuálních čtenářských dispozic žáků a další učitelé pak vyžadují od svých žáků za měsíc alespoň část knihy (kapitolu, ...). Jeden z respondentů uvedl, že vyžaduje od žáků měsíčně přečíst více než jednu knihu, naproti tomu jiný vyučující nastavil kritérium, že žáci mají číst 5x týdně bez ohledu na to, kolik celkově následně přečtou.

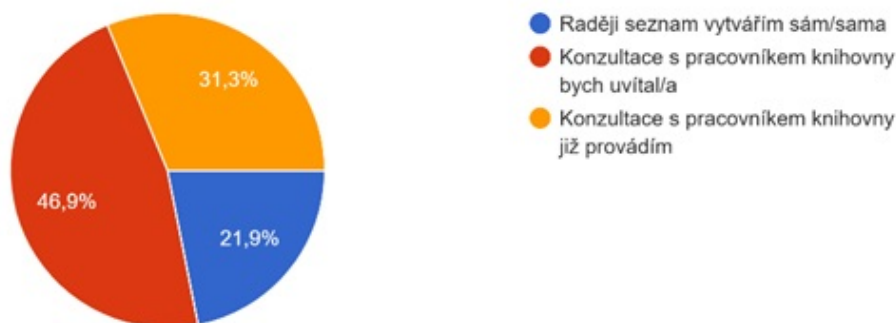
Hodnocení splnění přečtení knih ze seznamu doporučené četby nejčastěji probíhá formou čtenářských deníků (37 %), referátem před třídou (12 %), čtenářskými kartami (10 %) či kreativním výrobkem (plakátek, prezentace, ilustrace...; 10 %). Z volných odpovědí lze jako inspiraci třeba zmínit položky jako čtenářské chvílky, osobní záznamy z četby proložené citáty z knihy, osobní rozhovory o četbě, Čtenářské křeslo či dílna čtení apod. Nelze opomenout, že část respondentů (cca 6 %) uvedlo, že využívá také zkoušení nebo písemné testy.

34 % dětí pak dle učitelů čte knihy ze seznamu rádo. 22 % dětí považuje vybrané tituly za zábavné, 14 % žáků preferuje při četbě jiné knihy. 6 % respondentů uvedlo, že děti knihy nečtou. Z volných odpovědí pak vyplynulo, že je to velmi sporné, vždy záleží na konkrétní třídě a dětech.

Nemohli jsme se také opomenout zeptat, zda by učitelé uvítali možnost konzultovat seznamy doporučené četby pro žáky s knihovníky. 22 % respondentů pracuje raději samostatně bez konzultací s knihovníky, a zbývající část o takovou konzultaci stojí, či ji už dokonce provozuje.

Když byste měli možnost konzultovat samostatně vybraný seznam titulů doporučené četby s knihovníky, popř. h... dvojici, využili byste tuto možnost?

96 odpovědí

Poslední otázka, jejíž výsledky přikládáme níže v bodovém výčtu se zabírala tím, jaké tituly ze současné produkce by na seznamech doporučené četby pro žáky neměly dle učitelů chybět. Opakovaně se objevil Harry Potter (Rowlingová), knihy Ivony Březinové či Ivy Procházkové a Veroniky Válkové, Deník malého poseroutky a další.

Všem respondentům bychom rádi ještě jednou poděkovali za jejich čas při vyplňování dotazníku, bylo velmi inspirativní a obohacující se získanými daty probírat. Přejeme všem učitelům, aby jejich žáci byli motivovaní čtenáři a aby pro ně vždy dokázali najít ten správný titul, který je více než osloví. A nám, knihovníkům, by se slušelo popřát, abychom ve výše předloženém článku našli inspiraci pro motivování učitelů k tomu, jaké tituly do seznamu zařazovat a jak s nimi pracovat, aby mohlo dojít k příznivé spolupráci škola-knihovna.

Znění celého dotazníku si můžete prohlédnout zde: <https://forms.gle/53ZJ1fEjGGpJragZA>

A teď už doporučené tituly našimi respondenty (položky ve výčtu byly ponechány v tom znění, v jakém byly odeslány, pouze byly opraveny překlepy; dubluující se položky byly zachovány, vyřazeny byly pouze ty odpovědi, které neposkytovaly odkaz na žádnou konkrétní knihu či téma):

- Prašina
- Harry Potter
- Åsa Larsson, Ingela Korsell: série Pax, V. Matocha – Prašina, Timo Parvela, Bjørn Sortland: Kepler62, R. Sepetys: V šedých tónech, L. Lowry: Dárce, Hledání modré
- Petra Soukupová: Kdo zabil Snížka?
- Chlapec na vrcholu hory,
- Oskar a růžová paní, Persepolis, Ten, kdo stojí v koutě, Dopisy na konec světa, Já, Simon
- Neobyčejný kluk
- Knihy J. Greena
- Holky na vodítku
- Děvčátko, rozdělej ohníček
- V šedých tónech, A, Maus, Neobyčejný kluk, Dárce, Holky na vodítku
- Cokoli od Březiny, Pospíšilové
- Dědečkův úlet
- Malý princ
- Řvi potichu, brácho
- Knihy Veroniky Rothové, Petry Soukupové

- Březinová: www.bez-bot.cz
- knihy Ivony Březinové
- Iveta Váchalová - Úplná prázdnota; Eliška Horelová - Fretka; Don Miguel Ruiz - Čtyři dohody;
- Ty, které děti zajímají a zvládnou je přečíst. Z posledních třeba Prašina V. Matochy
- Od autora D. Walliamse
- Pro začínající čtenáře a dyslektiky - knihy o školním strašidle
- J. Flanagan: Hranicářův učeň
- O duši a dívce, Pohádky o nepotřebných věcech a lidech, Čertice Dorka
- Ztracený deník profesora z Essexu
- Řvi potichu, brácho
- Podivný případ se psem (i když to není úplně současné)
- Neobyčejný kluk, Bez bot, Holky na vodítku, Prašina, Past na korunu, 3333 km k Jakubovi, Každý má svou lajnu, Řvi potichu, brácho, Dívka, která zachránila knihy, Mimi a Líza, knížky od Veroniky Válkové, Renaty Fučíkové, I. Březinové, Pavla Čecha...
- www.bez-bot.cz; Rico, Oskar a přízraky
- Mornštajnová, Stehlíková, Gabaldon, Murakami
- Úspěch mají v posledních letech Deníky malého poseroutky
- Knihy Ivony Březinové a Ivy Procházkové
- Bylo nás pět
- Knihy od J. Balabána, J. Hájíčka, K. Tučkové...
- Dám ti slunce, Řvi brácho potichu, Dopisy z konce světa, Strážkyně pramene, Podivný příběh se psem, Medvědín, Spočítej hvězdy, www.bez-bot.cz, Život k sežrání, Cílovníci, Dívka z inkoustu a hvězd, Vzdálenost mezi mnou a třešní, 14-14 Přátelství napříč stoletími... a mnoho dalších...
- Říkali mi Leni
- Deník Mimoňky, knihy Davida Walliamse (Babička drsňačka...), dle mého názoru by dívky mohly uvítat také knihy Lenky Lanczové (přece jen na nich vyrostla značná část dámské populace :); knihy Darrena Shana - o upířském klukovi, který se musel stát upírem - velmi poutavé pro mladší žáky (10-14 let)
- Kluk na větvi, Hranicářův učeň, Jak se zbavit Mstivý Soni, Pan Smradoch, Babička Drsňačka
- Domov pro marťany
- Prašina, knihy Ivony Březinové, fantasy, manga
- Kdysi, Potom, Zimní bitva, všechny knihy V. Válkové
- Prostě na mě zapomněli - J. Holub
- Pratchett
- Řvi potichu, brácho
- Obecně - knihy zpracovávající téma holocaustu. Knihy Pavla Čecha - ilustrace ideální pro tvůrčí psaní, vlastní interpretaci.
- Ivona Březinová - Řvi potichu, brácho, Alena Mornštajnová - Hana
- Jakákoli kniha řešící osudy dětí s nelehkým osudem.
- Knihy Pavla Čecha, Ivony Březinové /o handicapech/, Miloše Kratochvíla, Petra Horáčka, Olgy Černé, Ljuby Štíplové, Daisy Mrázkové, Petra Stančíka, Z. K. Slabého, Jiřího Havla, Karla Čapka, Josefa Čapka, Boženy Němcové, Karla Erbena, Daniely Fischerové, Jiřího Dědečka, Pavla Šruta, Františka Hrubína, Arnolda Lobela, Astrid Lindgrenové, Johna Boyneho, Shana Tana, Asy Larson, Uriho Orleva, Mary Pope Osborn, ... z nakladatelství Host, Meander, Baobab
- Boříkovy Lapálie
- M. Gleitzman - Kdysi, Potom, Když, I. Březinová - WWW.BEZ-BOT.CZ
- Ukazující současné problémy - sociální sítě, kyberšikana atd.
- Knihy s dětským a zvířecím hrdinou, komiksy.
- Regionální literatura
- Třeba knížky Renaty Štůlcové

- Jak to vidí holka, Jak to vidí kluk
- Líbí se mi knihy pana Kratochvíla
- Neříkejte mi Izmael
- Thomas Brezina a jeho tituly dobrodružné lit.
- Knihy s tematikou autismu, youtuberská lit – OVŠEM; fantasy...
- Např. knihy Ivony Březinové, Petry Braunové
- Série o doktoru Proktorovi
- Metro 2033
- Můj medvěd Flóra, Čtyřlístek, Bruncvík, Vačice, která se nesmála – pro 1. třídu
- Ochechule s ukulele. Tetovaná teta. (nonsens básničky)
- Druhá třída: Překlep a Škraloup (naprosto milovali), cokoli od Roalda Dahla
- Tichý: Cesta za věčnost
- Deník malého poseroutky
- Artemis Fowl
- Poseroutka
- Martina Drijverová
- Alena Mornštajnová: Hana
- Prašina, Nejhorší děti na světě, Bez šance
- Zábavné, veselé – ze života dětí... ale i např. Země příběhů...
- Tobiaš Lolness, Dva životy pana Perla, Soví zpěv
- (Ne)obyčejný kluk, Soví zpěv
- Braunová, P. – Kuba nechce číst
- Příběhy Billa Madlafouska
- Správná pětka
- Dopisy na konec světa, Zlodějka knih...
- Řvi potichu, brácho
- Cokoliv od Johna Greena
- Harry Potter

LIŠOVSKÁ Pavlína. Výsledky výzkumu Doporučená četba. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 1, č. 1/2019 [cit. 2019-11-21].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/vysledky-vyzkumu-doporucena-cetba.
ISSN 2336-727X.